

Kalle i Slägghult

Ur *Jag var en herrgårdsflicka* av Margareta Lindström.

Fem torp låg utspridda runt Sjögarpesjön och åkertegarna gick ända ner till strandkanten. Alla hade brygga och båt och rätt att fiska så mycket de behagade – en förmån som ingick i arrendet. Däremot tolererades inga tjuvfiskare och skogvaktaren hade order att mota bort dem som kom från bruket och hade båtar dolda i vassruggarna. Om han hittade en främmande båt borrade han hål i botten och sänkte den utan förbarmande.

Att vara torpare var inget latmansgöra; men var han skötsam, driftig och arbetsam klarade han arrendesumman och fick till och med en slant över.

I den norra änden av sjön låg en enda liten rundformig ö tätt bevuxen med gran och tall. Dit rodde vi ofta på somrarna och vintertid då isen lagt sig sökte vi oss dit på skridskor, drog ihop ris, gjorde upp eld på isen och lekte vildar.

En sommar släppte vi ett kaninpar på ön, de förökade sig hastigt, grävde sig djupt ner i marken och blev förvildade. De var omöjliga att infånga när det blev höst, de kilade ut och in i sina underjordiska gångar. Till vår stora sorg var experimentet med kaninfarmen dömd att misslyckas för när vintern kom, kom också räven och kylan.

Ett smalt sund som var nästan igenvuxet med vass och sjögräs skilde ön från fastlandet. Där inne i viken bodde Kalle i Slägghult i en stuga som såg ut som en stuga på Skansen. Den var många hundra år gammal och lite fallfärdig och lutande, tegelpannorna var spruckna och mossgröna, takåsen skevade och stockvirkets röda färg hade med tiden fått en smutsigt brunrå nyans.

Kalle hade två rum. Det ena var fyllt med skräp och i det andra bodde han. Han förde en trist tillvaro under existensminimum, vilket inte var så ovanligt bland gamla på den tiden och livsföringen var av enklaste slag; han tiggde ibland, sålde kvastar för några ören, fick allmosor av vänliga besökare.

Försedda med mat och klädesplagg hälsade vi på hos honom och mina intryck från dessa besök är koncentrerade till några få detaljer: jag minns en platt sten utanför stugdörren som luktade urin så fränt att man höll för näsan, jag minns den obäddade sängen med ett gräsligt innehåll och jag minns också en säregen prydnad på byrån, den gamla gulmålade porslinspottan som han använde till soppskål.

Kalle var nöjd med sin lott, han sa inte så mycket men av solvargsgripen förstod man att han trivdes med ensamheten och sitt primitiva levnadssätt.

Kalle i Slägghult var känd vida omkring och det var inte bara vi som besökte honom utan folk vallfärdade långväga ifrån för att med egna ögon se den originelle gubben och hans stuga.

Han blev mycket gammal och fick ett tragiskt slut. Som många andra åldringar älskade han sin frihet och sitt oberoende, han fasade för det föga åtråvärda fattighuset som man hotade honom med. Man lät saken bero tills han fyllde 85 år (*måste varit 80*) men då tyckte fattigvårdens representanter att det fick vara nog med snusk och vanvård och de bestämde att han skulle till fattighuset.

När de kom för att hämta honom möttes de av en hemsk syn: Kalle låg död i sin säng – det verkade nästan som om han ville överlista dem – han hade redan varit död i flera dagar och råttorna hade inte lämnat den döde i fred.



Originalen "Calle i Slägghult" med Stuga, Boxholm.

FÖRLAG: TRYCKERIET, PAPPERS- & YVKORTSAFFÄREN, BOXHOLM, FOTO. CARL PALMBÄRG.

Uppgifter hämtade ur kyrkböcker från Rinna och Ekeby.

”Kalle i Slägghult” som egentligen hette Carl Johan Jonsson föddes utom äktenskapet den 6 januari 1825 på Gärdslättis ägor i Rinna socken.

Modern var ogifta pigan Eva Sophia Månsdotter. (Hon hade fått ytterligare ett barn utom äktenskapet som hade dött). Eva Sophia var född i Trehörna 7/3 1801 där hennes föräldrar var torpare på Trehörna säteris ägor.

Hon flyttade med lille Kalle från Rinna till Appuna, varifrån sonen i treårsåldern fosterhemsplacerades först hos torparen Anders Jansson och sedan hos Johan Persson och hans hustru Helena Nilsson alla i Håksbo på Gärdslättis ägor, Rinna.

Eva Sophia gifte sig 21/11 1842 i Södra Lagnebrunna, Ekeby med änklingen och torparen Nils Johan Strömstedt från Albrotorp eller Nickebo, Rinna. Han var född 1794 i Bryggarhem, Ekeby och det var hans tredje äktenskap.

När Kalle var 19 år kom han från fosterföräldrarna i Håksbo till modern i Albrotorp. I husförhørsboken står han då antecknad som ”sjuklig, klen och liten till växten”.

År 1857 flyttade styvfadern Strömstedt med hustrun Eva Sophia och Kalle, som var ”sjuklig och ej arbetsför”, till Slägghult, Ekeby. Strömstedts frejd var enligt flyttningsattesten utan anmärkning. Frejd är det samma som gott rykte och utfärdades till 1918 av pastorsämbetet.

Styvfadern Nils Johan Strömstedt, som de senaste åren var sjuklig och ofärdig, avled 1874 av maginflammation och Kalles mor, Eva Sophia Månsdotter, dog 1875 av lunginflammation.

Kalle var då 50 år, och utfattig. Han var enligt husförhørsboken vaccinerad mot smittkoppor och hade fått goda vitsord av prästen:

Läser innantill a.

Luthers katekes a.

Förstår b.

En tid bodde en Olof Peter Ingberg ”till hus” i Slägghult tillsammans med Kalle, som också bodde till hus. ”Till hus” betydde att man bodde hos någon, hörde till huset eller var hyresgäst. Man kunde också vara husägare. Olof Peter kom från Hesters ägor och flyttades så småningom vidare till fattigstugan.

År 1895 flyttade en annan man, Karl Alfred Johansson, från Bohult till Slägghult. Han uppgavs vara förståndssvag. Han bodde också ”till hus” till 1899 då han begav sig till Väderstad.

Kalle fick nu leva ensam i Slägghult till sin död och enligt dödboken avled Kalle av ålderdom den 2 oktober 1906. Han var då nästan 82 år.

Lite om Kalles far.

Uppgifter hämtade från Göstrings Häradsrätts dombok 1825.

Brukaren Jonas Persson i Gärdslett och pigan Eva Sophia Månsdotter var instämnda till vintertinget i Hogstad Tingställe den 1 mars 1825. Orsaken var att de haft olovligt umgänge och att Eva framfött ett gossebarn den 6 januari 1825.

Eva var personligen närvarande, medan Jonas Persson skickat ett ombud, smideshandlaren Anders Norrbom från Stenstorp. Norrbom inlämnade ett bevis utgivet av Eva där hon förklarade Jonas fri från angivelsen att de skulle haft köttslig beblandelse. Men Eva försäkrade att hon inte frivilligt lämnat detta bevis utan blivit övertalad av sitt husbondefolk, Nils Svensson och hans hustru Anna Stina Isaksdotter i Gärdslett.

Eva berättade vidare, att hon lämnat tillåtelse till utgivandet av frisedeln och att hon i stället fått en skuldförbindelse på 50 riksdaler av Jonas. Pengarna skulle vara ett understöd till sonens uppfostran. Eva påstod att hennes husbondefolk, Nils Svensson och hans hustru, hade frånnarrat henne denna skuldförbindelse och att hon inte hade någon annan utväg än att på laglig väg få Jonas att uppfylla sin faderliga plikt.

Till slut, efter några turer hit ock dit, fick Eva en skuldsedel av Jonas där han förband sig att ge 30 riksdaler, 1 kanna 16 kappar råg och 3 tunnor potatis som skulle utgöra uppfostringshjälp för det barn Jonas med henne sammanavlat.

Jonas fick dessutom böta 3 riksdaler och ge 1 riksdaler och 1 skilling till Rinna kyrka samt undergå hemligt skriftermål.

Eva fick erlägga 32 skillingar till samma kyrka och undergå hemligt skriftermål, om hon inte redan hade gjort det.

Göstrings Häradsrätt AIA:95, (blad 1) § 4. År 1825.

Till Tinget har Herr Expeditions Kronofogden G. Hofstam instämt Brukaren Jonas Persson i Gärdslätt och pigan Eva Sophia Månsdotter på ägora därstädes, med påstående om böter för de med varandra plägat olovligt umgänge, varav Eva Sophia blivit försatt i fruktsamt tillstånd och den 6:te sistlidne januari framfött ett ännu levande gossebarn.

Åklagaren och Eva Sophia Månsdotter är personligen tillstädes och anmäler sig. För Jonas Persson, såsom dess ombud, förre Smideshandlaren Anders Norrbom från Stenstorp, vilken med företeende av vederbörlig fullmakt, inlämnande ett av Eva Sophia Månsdotter utgivet bevis, däruti hon förklarar Jonas Persson fri från den angivelse som skulle han med henne haft köttslig beblandelse, men försäkrar Eva, att hon icke frivilligt lämnat detta bevis, utan blivit därtill övertalad av sitt Husbondefolk, Nils Svensson och hans hustru Anna Stina Isaksdotter och anhöll Eva Sophia Månsdotter, för att bestyrka sanningen av hennes ? olovliga bekantskap med Jonas Persson, att drängen Erik Larsson i Stavgården måtte som vittne bliva hörd, vilket Svarande Ombudet icke ville medgiva, emedan han såsom själv med pigan Eva Sophia Månsdotter skulle haft olovligt umgänge, vartill desse båda likväl nekade, och då Ombudet icke nu kunde bevisa sin uppgift, så fick Erik Larsson till följd av 17 Kapitlet 8 § Rättegångsbalken framträda, avlägga vittneseden och efter anhållen varning berätta, att vittnet tillika med Jonas Persson och Eva Sophia tjänade i Gärdslätt förlidne sommaren, Pingstdagen på Eftermiddagen, då vittnet inkom i stugudörren, skyndade Eva Sophia från en säng i stugan, där Jonas Persson låg, vilken sedermera väl var påklädd, men byxlämnen nedknäppt och skjortan hängande utom byxorna. Vid ett annat tillfälle, något därefter, låg även Jonas Persson och Eva Sophia en stund tillsammans. Erkänt.

Eva Sophia berättar, att när hon lämnat tillåtelse till utgivande av frisedeln åt Jonas Persson, hade hon i stället fått en skuldförbindelse av Jonas Persson på 50 riksdaler såsom understöd till sitt framfödda barns uppehälle, men att förbemälde Nils Svensson och hans hustru Anna Stina Isaksdotter skola frännarrat Eva Sophia denna skuldförbindelse, så att hon nu ingen annan utväg haft än att i Laglig väg förmå Jonas Persson uppfylla sin faderliga plikt, och begär Eva Sophia att Nils Svensson och dess hustru jämte Herr Kyrkoherden Lindmark, som även skall hava kunskap om saken må bliva hörda, med bifall vartill målet utställdes till nästa i Häradet infallande laga Sommaring, andra rättegångsdagen då ? tillstädes komma, Jonas Persson personligen vid hämningspåföljd, ävensom Nils Svensson och Anna Stina Isaksdotter vardera vid 3 riksdalers vite och Herr Kyrkoherden Lindmark med skriftligt yttrande om hans Ämbetsgöromål hindrar hans inställelse, dock kungöres Nils Svensson,

Anna Stina Isaksdotter och Herr Kyrkoherden härom tidigt före Tinget genom Åklagarens föranstaltande.

(Blad 5.)

2 juni 1825 § 10.

Häradsrätten påropade det under § 4 i nästlidne Tingsdombok uppskjutne mål emellan Herr Expeditions Kronofogden G. Hofstam å tjänstens vägnar Kärande, samt Hemmansbrukaren Jonas Persson i Gärdslätt och pigan Eva Sophia Månsdotter på ägorna därstädes sedan angivan för Lägersmål. Åklagaren jämte Eva Sophia var tillstädes, men Svaranden Jonas Persson var utan anmält förfall frånvarande.

Eva Sophia Månsdotter tillkännagav att hon med Jonas Persson på det sätt blivit förlikt, att han enligt en nu förevisad skuldsedel av förliden gårdag förbundet sig till henne utgiva 30 riksdaler, 1 Kanna 16 kappar Råg och 3 tunnor Potatis, som skall utgöra uppfostringshjälp för det barn Jonas Persson med henne sammanavlat, ehuru skuldsedeln ? ?

Nils Larsson i Gärdslätt som blivit ålagd att i dag tillstädeskomma för att i saken lämna upplysning, styrktes vara sjuk, men hans hustru Anna Stina Isaksdotter är närvarande, vilken såsom faster till Jonas Persson ej kunde tillåtas att i denna sak vittna. Hon nekar att hon fråntagit Eva Sophia någon skuldsedel, men hon kan ej frångå att hon hört omtalas att Eva skulle innehaft en sådan av Jonas Persson utgiven.

Herr Kyrkoherden Lindmark har å en till Rätten nu ingiven skrift intygat att Eva Sophia Månsdotter förliden vinter för honom uppvisade en av drängen Jonas Persson i Gärdslätt till henne utgiven skuldsedel på 50 riksdaler riksgälds eller Banco, som hon skall erhållit därför att hon av Jonas Persson blivit med barn lägrad.

I anseende till Jonas Perssons utevaro nödgas Häradsrätten utställa denna Sak till den 8:de denna månad till vilken dag Åklagaren bör låta till Rätten hämta Jonas Persson, så vida han dessförinnan sig ej godvilligt inställa. Se § 34.

§ 34 den 3 juni.

Uti målet som under § 10 i denna dombok är antecknat emellan Herr Expeditions Kronofogden Hofstam å tjänstens vägnar ?? Hemmansbrukaren Jonas Persson i Gärdslätt och pigan Eva Sophia Månsdotter på ägorna ??? om lägersmål, förekom ? Jonas Persson och erkände att han hävdat och rått Eva Sophia med det barn hon framfött, varför Åklagaren som härmed tillstädes var och Jonas Persson jakade laga ansvar.

Utslag
Avlagt den 15 juni 1825

Som Svaranden Jonas Persson erkänt, att han nästlidne år hävdat och med barn rätt ogifta Eva Sophia Månsdotter, prövar Häradsrätten i förmåga av 53 Kapitlet 1 § och 55 Kapitlet 5 § Missgärningsbalken rättvist fälla honom, Jonas Persson att för första resan lägersmål böta 3 riksdaler riksgälds och giva till Rinna sockenkyrka 1 riksdaler 1 skilling i vilken församling han undergår hemligt skriftermål och Eva Sophia Månsdotter skall även till nämnd Kyrka erlægga 32 skillingar och hemligt skriftermål och undergå, så vida hon sådant icke redan fullgjort och beträffande barnets uppfostran ???